

درس سوم: واج آرای، واژه آرای

در این درس دربارهٔ علم بدیع گفت و گو خواهیم کرد.

بدیع دو نمود لفظی و معنوی دارد.

عواملی که موسیقی لفظی را پدید می آورند، بدیع لفظی می خوانیم.

تکرار واج و واژه در زبان عادی، پسندیده نیست.

اما در زبان ادبی تکرار بر جاذبه، کشش و گوشنوازی سخن می افزاید.

شاعران و نویسندگان متون ادبی یا از تکرار واژه سود می برند؛

و یا از تکرار واج یا آوا بهره می گیرند؛

یا گاهی کل عبارت یا جمله را تکرار می کنند.

با توجه به توضیحات بالا دو آرایه « واج آرای » و « واژه آرای » پدید می آید.

نکته:

صامت: واج‌های بی صدای زبان = حروف الفبای فارسی

{ (ع) - (ب) - (پ) - (ت) - (ط) - (ث) - (س) - (ص) - (ج) - (چ) - (ح) - (ه) - (خ) - (د) - (ذ) - (ز) - (ض) - (ظ) - (ر) - (ژ) - (ش) - (غ) - (ق) - (ف) - (ک) - (گ) - (ل) - (م) - (ن) - (و) - (ی) }

توجه ۱: حروف هم صدا در یک دسته قرار می‌گیرند.

توجه ۲: در واج فقط صدا اهمیت دارد شکل نوشتاری مهم نیست.

مصوت: واج‌های صدا دار زبان (یا همان صداهای زبان که در سال اول ابتدایی با آن آشنا شده‌اید).

مصوت کوتاه: - - (بَ) (بِ) (بُ)

مصوت بلند: ا ی و (با بی بو)

واج آرای: تکرار یک واج (صامت یا مصوت) در سخن است؛ به گونه‌ای که بر موسیقی و تأثیر آن بیفزاید.

باد خنک از جانب خوارزم وزان است

خیزید و خز آرید که هنگام خزان است

مصوت بلند «ا» در بیت، هفت بار تکرار شده است.

صامت «خ» در مصراع اول و دوم پنج بار و **صامت «ز»** در مصراع اول و دوم شش بار تکرار شده است.

تکرار آگاهانه یک مصوت در غنای موسیقی شعر مؤثر بوده و به گو شنوازی آن کمک می‌کند.

تکرار آگاهانه یک صامت نیز به عنوان یک عامل ایجاد کننده موسیقی لفظی در خور توجه است.

مهرورزی تو با ما شهره آفاق بود

پیش از اینت پیش از این، اندیشه عشاق بود

واج آرای **صامت «ش»** پنج بار

باز دارد پیاده را ز سبیل

خوابِ نوشین بامدادِ رحیل

واج آرای **مصوت کوتاه «ِ»** سه بار پشت سر هم

توجه: واج آرای صامت‌ها از مصوت‌ها محسوس‌تر است.

واژه آرای (تکرار): تکرار یک واژه یا کلمه در سخن است. که بر تأثیر آهنگین سخن می‌افزاید.

به تکرار واژه‌ها (واژه آرایبی) در بیت‌های زیر توجه کنید.

پس هستی من ز هستی اوست تا هستم و هست، دارمش دوست ایرج میرزا

ای دریغا، ای دریغا، ای دریغ کانچنان ماهی نهان شد زیر میغ مولوی

با من بودی، منت نمی دانستم تا من بودی، منت نمی دانستم فیض کاشانی
رفتم چه من ار میان، تو را دانستم با من بودی، منت نمی دانستم

ما را سری است با تو، که گر خلق روزگار دشمن شوند و سربرود، هم بر آن سریم سعدی

توجه: آنچه در تکرار اهمیت دارد، جنبه موسیقایی و آوایی سخن است نه شکل نوشتاری واژگان.

سوال‌های متن درس سوم (واج آرایبی، واژه آرایبی)

۱- انواع بدیع را نام ببرید.

پاسخ: بدیع لفظی و بدیع معنوی

۲- بدیع لفظی چیست؟

پاسخ: عواملی که موسیقی لفظی را پدید می‌آورند بدیع لفظی است.

۳- تکرار واج و واژه را در زبان عادی و ادبی مقایسه کنید.

پاسخ: در زبان عادی پسندیده نیست. اما در زبان ادبی تکرار بر جاذبه و گوش نوازی سخن می‌افزاید.

۴- چگونه شاعران و نویسندگان از تکرار بهره می‌گیرند؟

پاسخ: تکرار در واژه، واج یا آوا، کل عبارت یا جمله

۵- واج آرایبی را با ذکر مثال تعریف کنید.

پاسخ: واج آرایبی تکرار یک واج (صامت یا مصوت) در سخن است که بر موسیقی و تاثیر آن بیفزاید.

۶- در بیت زیر تکرار کدام واج‌ها بر موسیقی کلام افزوده است؟

خیزید و خز آید که هنگام خزان است باد خنک از جانب خوارزم وزان است

پاسخ: مصوت بلند «ا» ۷ بار / صامت «خ» ۵ بار / صامت «ز» ۶ بار

۷- در بیت زیر تکرار کدام واج‌ها بر موسیقی کلام افزوده است؟

پیش از اینت بیش از این اندیشه عشاق بود مهرورزی تو با ما شهره آفاق بود

پاسخ: صامت «ش» ۵ بار / مصوت «ی» ۶ بار